

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קע

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

דבנה צריף לברך⁹.

9) והחזי"א כתב (או"ח סי' כה ס"ק ט) שהמברך לא הפסיד, והמיקל שלא לברך אין מוחים בידו.

[משנ"ב ס"ק ז]

פרוש, שחזר לביתו רק לשותות¹⁰.

10) ובזמנינו, שנוהגים ליטול בכל ענין משום נקיות, כתב הכף החיים (ס"ק ט) שלפי המבואר בגמ' (יומא ל, א) שמי שידוע שדעתו קצרה [איסטניס] ונוטל ידיו בכל אופן, יכול ליטול אף בחוץ משום שלא יחשדהו, אם כן בזמנינו שהמנהג ליטול משום נקיות, נחשב כל אחד כמי שדעתו קצרה.

[משנ"ב ס"ק ט]

ולא נזהר לשמר קדוה, והן עסקניות¹¹.

11) ולגבי ברכה על הנטילה, כתב בביה"ל לקמן (סי' קעח ס"א ד"ה המוציא) שאם הפליג והסח דעתו, נוטל ידיו ומברך על נטילת ידיים, ואם לא הסח דעתו משמירת ידיו, יש לעיין בדבר לענין נטילה.

[משנ"ב ס"ק יב]

זה אף נזהר¹². והוא שלא יקרא שיהיה הרבה¹³.

12) וכל זה דוקא כשאוכלים מקערה אחת, אבל כשכל אחד אוכל מקערה נפרדת, כתבו הערוך השלחן (ס"ד) והכף החיים (ס"ק ט) שאין צריכים להתמקח זה לזה.

13) וכן אם סילק אחד מהם את ידו מן הקערה, ואם ימתין השני יתקלקל התבשיל מחמת שיתקרר ולא יהיה אפשר לאכול, כתב הבן איש חי (שנה א פ"ב בהר אות ו) שאין צריך להתמקח, אפילו קטן לגדול.

[משנ"ב ס"ק יג]

אין דרך-ארוך לתלמיד-חכם לשותות מים בפני רבים¹⁴.

14) ולענין האוכל בפרהסיא. כתב השו"ע (חיי"מ סי' לד ס"ח) שהעושה כן פסול לעדות. ואף במקומות וכזמנים שדרך רוב האנשים לאכול בשוק, דעת הגרש"ז אויערבך (שערי הברכה פ"ג הע' טז) שהעושה כן פסול לעדות, שדברים שקבעו חז"ל נשארים לדורות.

[משנ"ב ס"ק יד]

והם יניחו כל אחד בקערה מעט בשביל¹⁵.

15) ואף במקום שאין שמש, או במקום שאין נוהגים לשייר לשמש בקערה, כתב הבן איש חי (שנה א פ"ב בהר אות יד) שמידת דרך ארץ שישייר משהו ממאכלו, ולא יאכל את כולו. וכן כתב הגר"ח קניבסקי (עץ השדה פ"ט ס"ק יג).

[משנ"ב ס"ק יז]

אינו מחייב לשמץ לבעל-הבית לעבר¹⁶ וכו', טוב לברך להסתיר מעשי¹⁷.

16) ולגבי מי שנוהר מפת עכרים ואוכל עם אחרים שאינם נוהרים בזה, כתב הרמ"א (ירד סי' קיב ס"ז) שכיון שהפת היא עיקר הסעודה מותר לו לאכול עמהם, משום חשש איבה וקטטה. והוסיף הרמ"א (שם). שאין ללמד מיה לשאר איסורים. [וראה לעיל סי' קסח ס"ק ב].

17) והמתענה ומפרסם את תעניתו לאחרים, כתב השו"ע לקמן (סי' תקס"ד) שיעש על כך. וכתב המשנ"ב שם (ס"ק יד), שאם שואלים אותו אם התענה, מותר לו לומר את האמת, כיון שאינו עושה כדי להשתבח ולהתפאר, ומ"מ נכון שיאמר שאינו מתענה, כדי שלא להחזיק טיבותא לנפשיה. אכן, אם מפציצים בו לאכול ואינו יכול

להתנצל בלא לומר שהוא מתענה, יאמר שהוא מתענה. וכל זה בתענית שאדם מקבל על עצמו, אבל בתעניות קבועות, והוא במקום שמקילים בהן ההמון, כתב המשנ"ב (שם) שמצוה לפרסם שמתענה, כדי שילמדו ממנו.

ודוקא בדבר שלא פשט היתרו בכל ישראל, אבל דבר שפשט היתרו, כתב לעיל (סי' סג ס"ק ו) בשם הים של שלמה, שאם מחמיר בזה בפני רבים ויש לחיש ליהרא, יש לנדומו, אלא אם כן ידוע שנושה כן לשם שמים. ואם מחמיר בפני רבו, ורבו מיקל, יש לנדומו אפילו אם עושה כן לשם שמים. ואפילו אם אינו פשוט כל כך להתיר, לא יחמיר נגד דברי רבו, אלא אם כן יש לו ראייה לסתור דבריו.

[משנ"ב ס"ק יז]

אם אינו עושה פך כריו¹⁸.

18) ובהקדמת ביאור הגר"א לשו"ע, הובא שפעם התארח הגר"א אצל בעל הבית אחד, והוגש לפניו מאכל, ואכל והקיא את המאכל שהוגש לפניו שלש או ארבע פעמים מחמת שנתקלקלה אצטומכתו, ועשה זאת משום ציווי בעל הבית, וביאר שכונת חז"ל שאמרו 'כל שיאמר לך בעל הבית עשה', היינו עד שתצא נפשו [ובמעשה איש ח"ה עמ' קלח מובא שהחזיר לא האמין למעשה זה].

[משנ"ב ס"ק יט]

אף-על-פי שאינו אוכל כבת-אחת¹⁹.

19) וכל זה בימות החול, אבל בשבת, מבואר בשו"ע לעיל (סי' קסז ס"א) ובמשנ"ב שם (ס"ק יב) שלא שייך מיחזי כרעבתנותא, משום חיוב סעודת שבת הוא עושה כן, להרבות בסעודה.

ובמיני מאכלים שדרך לאחוז בהם כביצה ולאכול, כגון פיתה וכריך [סנדוויץ]. כתב בשו"ה אור לציון (ח"ב פמ"ו חשובה ז) שאין זה נראה כגרגרות אפילו בימות החול. ולענין מיני הליפתן שעל הלחם, כתב בשו"ת אור לציון (שם), שנראה פשוט שאין הם מצטרפים עם הפת לכביצה לענין זה.

[משנ"ב ס"ק כ]

ואם משיר אפילו מעט, תו לא הני גרן²⁰.

20) ואף על פי כן, ממידת דרך ארץ כתב המג"א (ס"ק יב) שיש לשתות דוקא בשתי פעמים.

[משנ"ב ס"ק כא]

ועין לקמן סימן רי מה שכתבנו שם²¹.

21) בשעה"צ שם (ס"ק יא) כתב, ששיעור זמן שחיית רביעית לענין ברכה אחרונה ושאר דינים, הוא כדרך שחיית בני אדם, שאינם שותים הרביעית בבת אחת כי אם בשתי פעמים, כמבואר כאן שהיא מידת דרך ארץ.

וכל זה בימות החול, אבל בשבת, כתב התוספת שבת (סי' רעד ס"ק ד) שיתכן שמותר לשתות הכוס בפעם אחת, שלא שייך ביום זה מיחזי כרעבתנותא, והביאוהו הדעת תורה (ס"ט) והכף החיים (ס"ק לו). וכן משמע במשנ"ב לעיל (סי' קסז ס"ק יב) שבשבת אין מיחזי כרעבתנותא.

[משנ"ב ס"ק כב]

היני פחות מרביעית²².

22) ולכתחילה, כששותה שלא בתוך סעודה, כתב השו"ע לקמן (סי' רי ס"א) שאין לשתות משקים פחות מרביעית, אלא אם כן שותה פחות מכזית, כיון שספק אם צריך לברך על שיעור זה ברכה אחרונה.

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קע

עב באר הגולה

דברכות. (ז) והגני מלי לשתות, אכל לאכל נוטל אפלו בחוץ, דמידיע ידעי דאנינא דעתה (פרוש), שמתקדמת ומתבלגלת דעתו) ולא אכל בלא נטילה. (ח) ואם דבר עם חברו והפליג, (ט) נוטל שתי (ג) [ג] ידיו (י) בינן שהסיח דעתו: הגה והא דבעינן נטילה לשתיה הינו בתוך הסעודה דהישיבן שמא יאכל, (יא) אכל בלאו הכי אין צריך נטילה לשתיה (הרי"ט ס"פ אלו דברים ורש"י פרק אמר להם הסמונה): ב' שנים מקמינינים (יב) זה את זה בקערה, שכפשהאחד מסלק ידו מן הקערה (ז) [ז] (יג) לשתות חברו מפסיק מלאכל עד שיגמר השתיה, אכל אם הם שלשה אין השנים פוסקין בשביל האחד: ג' משקין פאה בקערה כל אחד מהאוכלים והוא (יד) מאכל (ה) השמש, (טו) אכל כשהשמש מערה מן האלפס לתוף הקערה, אין דבר להניח באלפס כלום לצרכו: ד' אין מסתכלין בפני האוכל ולא במקומו, שלא לבישו: ה' הנכנס לבית, (טז) כל מה שיאמר לו בעל-הבית (ו) [ו] (ז) יעשה: ו' לא יהא אדם (יח) קפדן (פרוש, בעטן או נגון) בסעודתו: ז' (יט) לא יאכל אדם פרוסה (י) בפניו, ואם אכל (הרי"ט) זה גרגרן: ח' לא ישתה כוסו (כ) בבת-אחת, ואם שתה הרי זה גרגרן. (כא) שנים, דרך ארץ; שלשה, הרי זה מגשי הרוח: הגה מיהו, (כב) כוס קטן (כ) מאד מטר לשתותו בבת-אחת (כ"ג), וכן גדול מאד בשלשה או ארבעה פעמים (ד"ט):

שערי תשובה

[ג] ידיו. עכ"ט. וצ"ח בר"י פתח שמד"ה פתח שם בשם צור-החיים: ושפיעתי מפורי הרב ר' פרץ שאם נוטל בידו פת אין צריך נט"י, שדעתו עליו ואינו מסית דעתו, ע"ש: [ד] לשתות. עכ"ט. והא"ר השיג על המג"א, והביאו באשלא-אברהם, וכבר"י כ' שצדקה לו בפשט התוספות מהמג"א, ומ"ש בשם פסקי תוספות אפשר דט"כ נפל כ"ר, ע"ש. ואמ"ש מ"ש הא"ר מפסקי תוספות נראה שצדקה לו לספר אחר שקף שמו שיהיה ביד הא"ר, כמבאר למען שבבמה מקומות כביא מפסקי תוספות שאין הפנה על פסקי תוספות שלנו, ע"ש: [ו] יעשה. עכ"ט. וצ"ח מ"ש א"ר מהרש"א בחודשי אגרות שלא יסרב, וצ"ח בא"ר, וכבר"י פתח בהקדמה פתח"ש"א, ע"ש. וכתב בר"י,

רק שאחזו פרוסה בפניו בידו, ב"י: (ח) מאד. פרוש, שהוא קטן מרביעית,

באור הלכה

וכן איתא בהגהת אשרי: * הנכנס לבית, כל מה שיאמר לו בעל-הבית יעשה. קצת נסתאות בש"ס פסחים (דף פז) איתא: חוץ מצא. וצ"ח בפ"ח פשוט: כל שרות שיאמר לו בעל-הבית שיעשה בתוך ביתו יעשה, חוץ מצא. כלומר: אם יאמר לו שישתה אותו ביציאה חוץ לבית, כגון לשלחו לשוק,

דעתו מסעודתו ולא נזהר לשמו ידיו, והן עסקנותו (רש"י). וכתב הברכ"י יוסף בשם ספר צור-החיים, דכשנוטל פת בידו בשעה שמדבר, אין צריך נטילה, שדעתו עליו ולא יסיח דעתו: (י) בינן שהסיח דעתו. ובין (י) אאכילה ובין אשתיה קאי, בינן שהפליג. ומכל מקום 'המוציא' אין צריך לברך שנית (יב) אף אם בודאי נגע במקום הטנפת [מ"א]: (יא) אכל בלאו הכי אין צריך וכו'. וכמו שפסק המחבר לעיל בסימן קנה סעיף ו': ב' (יב) זה את זה (יג). והוא, (יג) שלא יהא שהיתן הרבה (יג) ושלא יפסיק בדברי שיחה: (יג) לשתות. והוא הדין (יג) לדבר אחר. (יד) אין דרך-ארץ לתלמיד-חכם לשתות מים בפני רבי (יג). אלא יתפך פניו לצד אחר. (טו) ויש אומרים דנוקא שלא בשעת סעודה, אכל בשעת סעודה שרי, ושאר משקין מטר בכל גוני. בש"ס פתבות ס"ה — אשה שאין בעלה עמה אין לה לשתות מין; וכשהיא בדרך באכסניא, אפלו בעלה עמה אסור, והוא הדין בשאר משקין המשפירין. ואם היא רגילה לשתות בפני בעלה, מתרת לשתות מעט שלא בפני בעלה [מ"א]: ג' (יד) מאכל השמש. ומכל מקום, מדת חסידות לתן לו (טז) גם מיד דבר מועט, כמו שכתוב בסימן קסט, ועין שם במשנה ברורה סעיף-קטן ב': (טז) אכל כשהשמש וכו'. פרוש, כשהשמש מערה מן האלפס לתוף הקערה. אינו מדרך המוסר שישיר לעצמו באלפס. אלא יערה הכל. והם יניחו כל אחד בקערה מעט בשבילו (טז): ה' (טז) כל מה שיאמר וכו'. הינו, אפלו דבר שליש בו קצת גסות ושררה שלא היה עושה כן האורח משום ענוה, אף-על-פי-כן יעשה [תוספות]. ואם האורח נוהג איזה פרישות בדבר שעושה משום סרף-אסור, אינו מחיב לשמע לבעל-הבית לעברו (טז), אכל דבר שהוא פרישות בעלמא, טוב לגבר להסתיר מעשיו (יז) [שע"ת, ע"ש]: (יז) יעשה. עין בבב"ד-ישע שמצדד, דהינו דוקא זולת אכילה ושתיה, אכל באכילה ושתיה אם אינו תאב לאכל ולשתות יותר והבעל-הבית מפצירו לזה. אינו מחיב, כדי שלא יזיק לו האכילה. ואין בזה מניעת כבוד לבעל-הבית אם אינו עושה כדבריו (יח) עין שם: ו' (יח) קפדן בסעודתו. מפני (יח) שמונע בני-ביתו לתת כלום לעניים מפני יראת קפדנותו; (יח) ועוד, כי האורחים ובני-ביתו מתבישים אז לאכל, כי יחשו פן יתגוש ויקפיד על אכילתו: ז' (יט) לא יאכל אדם וכו'. והבית-יוסף מצדד, דאפלו לאחזו בידו (יט) בפניו אינו כדאי אף-על-פי שאינו אוכל בבת-אחת (יט): ח' (כ) בבת-אחת. ואם משיר אפלו מעט, תו לא הרי גרגרן (כ) [מ"א]: (כא) שנים, דרך ארץ. פרוש, כששותהו בשני פעמים. ועין לקמן סימן רי מה שכתבנו שם (כב): (כב) כוס קטן. הינו פחות מרביעית (כג). וכל זה

שער הציחק

(ח) נש"י: (ט) כן משמע מלבד ותיאודם: (י) ועין במגן-אברהם אם לענון זה גסיפן אמרינו דלאכילה אנינא דעתא ומטר לטל מבחוץ ולכנס. יש דעות בפוסקים ויש להקל בזה כהשור והרמב"ם והרא"ה, וגם צ"ח לענון אכילה מטר לטל מבחוץ: (יב) כן מוכח מהרמב"ם שרמו הסגן-אברהם: (יג) אליה רבה בשם צדקה-לדרך: (יד) מגן-אברהם ואלהיה רבה וש"א, ולא מלבוש: (יז) מגן-אברהם מתוספות בכורות מ"ד: (טו) אליה רבה, עין שם, ועין בשערי-תשובה. ימה שכתבתי "תלמיד חכם" היא מרש"י שם: (טז) מגן-אברהם: (יח) לבוש. וטעם זה: נראה ממעשה שהובא בבית-יוסף: (יח) לחם-תמדות וצטרות-אנינים: (יט) ולעיל בסימן קסז סעיף א מוכח דדוקא יותר מפניו אסור, אכל בפניו שרי לאחזו:

באר היטב

(ג) ידיו. וא"צ לברך המוציא כמ"ש רמ"א סי' קעח, מ"א וצ"ח בספר ברפת-אברהם דף צד: (ד) לשתות. ל"ד לשתות אלא היה לדי"א מחיב להתמתן, מ"א. איתא בתו"ס בכורות דף מד: אין שורחן מים בפני רבים אלא יתפך פניו, ושלא בשעת סעודה אפלו בשאר משקין יתפך. בכתבות דף סה, אשה שאין בעלה עמה אין לה לשתות מין. ובאכסניא אפלו בעלה עמה אסור. וה"ה שאר משקין המשפירין. מ"א. ואם היא רגילה לשתות מין בפני בעלה, מתרת לשתות מעט שלא בפני בעלה, ועין בא"ע סי' ע': (ה) השמש. ומדת חסידות לתן לו מיד דבר מועט, ע"ל סי' קסט מ"א: (ו) יעשה. ומ"מ אין דרך-ארץ שיעשה מיד עד שיפציר בו, אכל לגדול עושי מיד, עמ"א: (ז) בפניו. אפלו אוכל מעט,

משנה ברורה

צריך לברך, עין שם: (ז) והגני מלי לשתות. פרוש, שחונך לביתו רק לשתות, דאף זה צריך נטילה (ח) שמא יבוא לאכל, ויבדלקמה בהג"ה: (ח) ואם דבר וכו'. אצא (ט) לחוץ קאי: (ט) נוטל שתי ידיו. דכיון דהפליג שעה אחת או שתיים, הסיח

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קע

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה הננס]

אם יאמר לו שישרת אותו ביציאה חיץ לבית, כגון לשלחו לשיק, אין צריך לשרתו בכך, כי אין זה כבודו לילף לשונאים⁽²⁹⁾.

(29) ואם אין בזה ביון כל כך, כתב הכף החיים (סי"ק ביה) שימחול על כבודו ויעשה מה שאומר לו בעל הבית, ואם רבר מבחה הוא מאוד, לא ימחול על כבודו, והכל לפי מה שהוא אדם.

[משנ"ב סי"ק לח]

שאין זה כבוד להניח על השלחן כוס ריקם [לבוש]⁽³⁰⁾.

(30) ובזמנינו, כתב הבן איש חי (שנה א פ' בהר אות יג) שאם מנהג המדינה שלא להקפיד בכך, אין צריך להקפיד בזה. והקצות השלחן (סי' לט ברה"ש סי"ק טו) כתב, שדין זה לא נאמר אלא בזמננו, שהיה השמש מביא לכל אחד כוס עם שתיה, אבל בזמנינו שלפני כל אחד מונחת כוס ריקה, והוא ממלא אותה בעצמו, מותר לו להחזירה לשולחן בגמר השתיה, וכתב שכן נהגים.

[משנ"ב סי"ק מ]

דיוקא בקהאי גנאי דש"ס שהיתה סעודה מצמצמת ומתכבש בעל-הבית קשיחטר להם⁽³¹⁾.

(31) ודוקא מנה חשובה שאפשר שיצטרך לה בעל הבית, אבל דבר מועט כגון פרי וכדו', כתב הכף החיים (סי"ק סט) שאין לחוש שמא יבוא בעל הבית לידי בושה, ואף ראוי והגון לתת לילדי בעל הבית או לילדי חבירו, כי מרבה בזה אהבה שלום ורעות.

[משנ"ב סי"ק מא]

יש אומרים דיוקא לעבדו אסור, אכל לשמש המעמש בפעודה שרי, ויש אומרים דאף לשמש אסור⁽³²⁾.

(32) ואם הכוס ביד השמש, כתב לעיל (סי' קסט סי"ק ו) שלא יתן לו האורח מאכל בידו, שמא מתוך שיהא השמש טרוד בלקיחת הפרוסה ישפוך את הכוס שמביא לשולחן. ויש אומרים שאף כשהכוס ביד האורח לא יתן מאכל לשמש, שמא ירגיש האורח בבעל הבית שמביט עליו בעין רעה, משום שחושש שמא יחסר לאורחים, ומרתת ותשפך הכוס מידו.

